

Dijital Okuryazarlık ile İlgili Tezlerin Sistematik Derlemesi

Zeynep Beyza GÜR¹, Serap Nur DUMAN²

¹Öğretmen, Hoca Ahmet Yesevi İmam Hatip Ortaokulu, 224432005@kku.edu.tr, ORCID ID: 0009-0000-2182-9326.

²(Sorumlu yazar) Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, serapnurduman@kku.edu.tr, ORCID ID:0000-0002-4535-2144.

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi:
10.02.2024

Kabul Tarihi:
16.04.2024

© UEAD 2024
Tüm hakları saklıdır.

ÖZET

Dijital okuryazarlık, dijital dünyada anlama, araştırma, sorgulama, iletişim kurma, öğrenme gibi temel faaliyetlerimizi sürdürebilmek için kazanmamız gereken yeterliklerden biridir. Aynı zamanda teknolojiyi ve teknoloji tabanlı araç gereç ve donanımları aktif kullanabilmek için dijital okuryazarlık becerilerine sahip olmak önemlidir. Bu kapsamda yapılan bu araştırmanın amacı 'Dijital Okuryazarlık' kavramını içeren araştırmaların sistematik derlemesini gerçekleştirmektir. Sistematik derleme kurallarına uygun olarak belirlenen ölçütlere göre toplam 113 yüksek lisans ve doktora tezi incelenmiştir. Bu tezler düzeylerine (yüksek lisans / doktora), yazarlarının cinsiyetine, üniversitelerine, enstitülerine, anabilim dallarına, araştırma yöntemlerine, veri toplama araçlarına ve örneklemelerine göre incelenmiş bununla beraber çıkarımlara ulaşılmıştır. İncelenen tezlerinin çoğunun eğitim bilimleri alanında öğretmenlerin (%33.91) ve öğretmen adaylarının (%20.86) dijital okuryazarlık düzeylerini ölçmeye yönelik olduğu görülmüştür. Yıllara göre bakıldığında 2020 yılından itibaren önemli bir artış olduğu görülmüştür. Tezlerin büyük bir çoğunluğunun nicel çalışmalar (%71.68) olduğu fark edilmiştir. Bu nicel çalışmalarda genellikle veri toplama aracı olarak dijital okuryazarlık ölçekleri kullanılmıştır. Buna ek olarak karma yöntem kullanan tezlerde görüşme formları da en çok tercih edilen veri toplama araçlarındandır. Tezlerin düzeylerine bakıldığında büyük bir çoğunluğunun yüksek lisans tezi (%92.03) olduğu görülmüştür. Üniversitelere göre yayınlanan tezler dengeli bir dağılım sergilemiştir. Bunun sonucu olarak, sistematik derlemeye göre yapılandırılan bu çalışma 'Dijital okuryazarlık' kavramı ile ilgili yapılacak yeni çalışmaların yöntemine, veri toplama aracına ve örneklemine karar vermede katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Dijital okuryazarlık, sistematik derleme, eğitim bilimleri.

Systematic Review of Theses on Digital Literacy

Article Information

Received:
10 February 2024

Accepted:
16 April 2024

© UEAD 2024
All rights reserved.

ABSTRACT

Digital literacy is one of the competencies we need to acquire in order to continue our basic activities such as understanding, researching, questioning, communicating and learning in the digital world. At the same time, it is important to have digital literacy skills in order to actively use technology and technology-based tools and equipment. In this context, the aim of this research is to carry out a systematic compilation of research involving the concept of 'Digital Literacy'. A total of 113 master's and doctoral theses were examined according to the criteria determined in accordance with the systematic review rules. These theses were examined according to their level (master's / doctorate), gender of their authors, universities, institutes, departments, research methods, data collection tools and samples, and conclusions were reached. It was observed that most of the theses examined were aimed at measuring the digital literacy levels of teachers (%33.91) and teacher candidates (%20.86) in the field of educational sciences. When looked at by year, it has been seen that there has been a significant increase since 2020. It has been noticed that the majority of theses are quantitative studies (%71.68). In these quantitative studies, digital literacy scales were generally used as data collection tools. In addition, interview forms are among the most preferred data collection tools in theses that use mixed methods. When we look at the levels of theses, it is seen that the majority of them are master's theses (%92.03). Theses published according to universities showed a balanced distribution. As a result, this study, structured according to a systematic review, aims to contribute to deciding on the method, data collection tool and sample of new studies on the concept of 'Digital literacy'.

Keywords: Digital literacy, thematic analysis, educational sciences.

DOI: 10.32960/uead.1434912

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi

Kaynakça Gösterimi: Gür, Z. B., & Duman, S. N. (2024). Dijital okuryazarlık ile ilgili tezlerin sistematik derlemesi. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi (UEAD)*, 8(1), 126-137.

Citation Information: Gür, Z. B., & Duman, S. N. (2024). Systematic review of theses on digital literacy. *National Journal of Education Academy*, 8(1), 126-137.

1.GİRİŞ

Dijital okuryazarlık kavramını anlamlandırabilmek için öncelikle bu kavramların ayrı ayrı tanımlarına bakılması gerekir. Dijital Türk Dil Kurumunun sözlüğüne göre sayısal demektir (TDK, 2024). Okuryazar ise okuması yazması olan, öğrenim görmüş kimse anlamına gelmektedir (TDK, 2024). 1990'lı yıllardan itibaren dijital bilgisayar ile ilgili olan her şey olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde ise dijitalleşme, hayatın tüm alanlarını kapsamaktadır (Bayraktı, 2022). Okuryazar ise sadece okumak ve yazmak değil okuduğunun ve yazdığının ötesinde okuyup yazdıklarını seçebilme, ayırt edebilme kavramlarını içermektedir. Her iki kavram yan yana kullanıldığında ise dijital okuryazarlık karşımıza internet ortamlarında insanların eleştirel olarak bulunması, okuyup yazdıklarını seçebilmesi anlamlarına gelmektedir. Kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle gerçek ve kurguyu ayırt etme, zararlı etkilerden korunabilme, verilen mesajı doğru anlayabilme şeklinde anlamlar kazanmıştır (Korkmaz, 2022). Hastanelerde randevu almaktan seyahat bileti almaya, vergi yatırmaktan devletle olan diğer işlemlerimize kadar her şeyi dijital araçlarla sağlamaktayız. Dijital araçların yaşamımıza girmesiyle dijital okuryazarlık kavramı da hayatımıza dahil oldu. Dolayısıyla bu kavram dijital teknolojileri problem çözmede, analiz etmede, ticarete, eğitimde, iş süreçlerinde ve işletme yönetimi gibi birçok alanda kullanabilme, buna uyum sağlayabilme, bu teknolojileri üretebilme ve geliştirme süreçlerine dair tüm alanlarda karşımıza çıkmaktadır (Bayraktı, 2022).

Dijital okuryazarlığın alanyazında ilk olarak nasıl ifade edildiği incelendiğinde ise bilgisayar aracılığıyla farklı kaynaklardan elde edilen bilgiyi anlamak ve kullanmak anlamında bir tanıma rastlanmaktadır (Gilster, 1997). Bunun yanında sıklıkla tercih edilen diğer bir ifadeye göre, dijital okuryazarlık kişilerin bilgisayar kullanabilmesi ve bilgisayar kullanarak düşünme becerilerini geliştirebilmesiyle ilişkilendirilmiştir (Corbel & Gruba, 2004). Alan yazında dijital okuryazarlığa ilişkin ifadeler ve anlamlar çeşitlilik göstermektedir. Ancak bu zenginlik içinde alan yazını en çok etkileyen değerlendirmeye göre; dijital okuryazarlık bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlığı olarak üç boyutlu bir kavramı barındırmaktadır (Trilling & Fadel, 2009). Bu yönüyle dijital okuryazarlığı eğitimle ilişkilendirilmiş ve 21.yüzyıl becerilerinden biri olarak ele alınmıştır.

Eğitim ortamlarında 21. Yüzyıl becerilerinden biri olan bu kavramın geliştirilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır ve programlara dahil edilmiştir. 21. Yüzyıl becerileri günümüz insanının teknoloji çağına uyum sağlayabileceği bu çağın yeterliliklerini, karşılayabileceği beceriler olarak değerlendirilmektedir (Gününç, Odabaşı & Kuzu, 2016). Tüm bunların ışığında Milli Eğitim Bakanlığı da Türkiye Yeterlilikler Çerçevesini yayınlamıştır. Sekiz yeterlilik alanı belirlenmiş ve öğretim programları bu yeterliliklere göre hazırlanmıştır. Bu yeterliliklerden biri de dijital yeterliliklerdir (TYÇ, 2015). Yine öğretim programlarında yetkinlik başlığı altında bu beceriye yer verilmiştir. *İş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsayan kavrama dijital yetkinlik denmektedir. Söz konusu yetkinlik, bilgiye erişim ve bilginin değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışverişi için bilgisayarların kullanılması ayrıca internet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurulması gibi temel beceriler yoluyla desteklenmektedir* (TÖP, 2019, s. 5). Dijital yetkinlik ve dijital okuryazarlık birbirinden çok farklı kavramlar değildir. Dijital yetkinlik teknolojiyi kullanarak bilgiye ulaşma, içerik oluşturma, paylaşma, bunu yönetme, iletişim kurma, işbirlikli çalışma ve problem çözme gibi süreçlerde işe koşulan bilgi ve becerileridir (Reisoğlu & Çebi, 2022). Dijital okuryazarlık becerileri ise farklı durumlara ayak uydurma, işbirliği,

ve iletişim kurma gibi becerilerden oluşmaktadır. Dijital araçları ve bu alanları desteklemek için nasıl kullanacağını bilmek de dijital okuryazarlık alanına girer. Dijital okuryazarlık, gençlerin yeni ve ortaya çıkan avantajları değerlendirmelerini sağlarken teknolojinin ortaya çıkardığı zorlukları aşabilmelerini sağlar (Hague & Payton, 2010). O halde dijital okuryazarlık kavramı eğitim bilimleri içinde kullanılan ve öğrencilerin-öğretmenlerin edinmesi ve uygulaması beklenen bir kavram olduğunu söyleyebiliriz.

Tüm bu bilgiler ışığında dijital bir dünyanın varlığını yadırgamak doğru değildir. O halde dijital dünyayı olabildiğince verimli kullanmalı ve doğru anlamalıyız. Bunun içinde dijital okuryazarlık kavramına dikkat etmeliyiz. Alan yazını incelendiğinde ‘Dijital okuryazarlık’ kavramına dair yapılan tezlerle ilgili sistematik bir derleme ve analiz çalışması olmadığı görülmüştür. Bu sebeple bu çalışmanın temel amacı, dijital okuryazarlık hakkında tamamlanan lisansüstü tez çalışmalarına ilişkin sistematik derleme gerçekleştirerek, çalışmaların benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaktır. Bu kapsamda çalışmanın dijital okuryazarlık ile ilgili yapılacak yeni araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. 1. Araştırmanın Amacı

Dijital okuryazarlık kavramı ile ilgili lisansüstü düzeyde çalışmaların sistematik derlemesini amaçlayan bu çalışmada tezlerin yıllara, lisansüstü düzeylerine, yazarlarının cinsiyetlerine, üniversitelerine, enstitülerine, anabilim dallarına, araştırma yöntemlerine, veri toplama araçlarına, örneklemelerine göre dağılımlarına bakılarak derlemek amaçlanmıştır. Bu amaca dayalı olarak araştırmada cevap aranan sorular şunlardır:

1. Dijital okuryazarlık ile ilgili lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. Dijital okuryazarlık ile ilgili lisansüstü tezlerin düzeylerine göre dağılımı nasıldır?
3. Dijital okuryazarlık ile ilgili lisansüstü tez yazarlarının cinsiyete göre dağılımı nasıldır?
4. Dijital okuryazarlık ile ilgili lisansüstü tezlerin yazıldığı üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
5. Dijital okuryazarlık ile ilgili lisansüstü tezlerin yazıldığı enstitülere göre dağılımı nasıldır?
6. Dijital okuryazarlık ile ilgili lisansüstü tezlerin yazıldığı anabilim dallarına göre dağılımı nasıldır?
7. Dijital okuryazarlık ile ilgili lisansüstü tezlerin yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
8. Dijital okuryazarlık ile ilgili lisansüstü tezlerin veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?
9. Dijital okuryazarlık ile ilgili lisansüstü tezlerin örneklemelerine göre dağılımı nasıldır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Yapılan bu araştırma, bir sistematik derleme çalışmasıdır. Sistematik derleme araştırması olarak dijital okuryazarlık hakkında yapılan lisansüstü tez çalışmaları incelenmiştir. Erişime açık olan tezler, belirlenen ölçütler çerçevesinde birlikte değerlendirilmiş ve araştırmada sunulmuştur. Sistematik derleme araştırmaları, benzer konuda çalışan ya da benzer yöntemlerle tamamlanan araştırmalara ilişkin kapsamlı bir sentez sunması yönüyle önemli görülmektedir. Böylelikle belirlenen ortak konu çerçevesinde yapılan pek çok araştırmaya ilişkin bilgiye erişim sağlanabilmektedir (Alkan, 2017; Karaçam, 2013). Özellikle son yıllarda eğitim bilimleri alanında sistematik derlemelerin artış gösterdiğini belirten Yılmaz (2021) bu araştırmalarla daha anlamlı, daha genel ve uygulanabilir sonuçlar elde edildiğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda dijital okuryazarlığa ilişkin yapılan araştırmalarda var olan durumu ortaya koymak ve gelecek araştırmalara yönelik genel bir değerlendirme ortaya koymak amacıyla bu konuda yapılan lisansüstü tezlerin sistematik derlemesinin yapılmasına karar verilmiştir.

2.2. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmaya dahil edilen çalışmalar belirlenirken Yükseköğretim Kurulu'nun Ulusal Tez Merkezi'nden yararlanılmıştır. Ulusal Tez Merkezinde arama yaparken tez adında "dijital okuryazarlık" ve "dijital okuryazarlık" anahtar kelimeleriyle tarama gerçekleştirilmiştir. "Dijital okuryazarlık" şeklinde yapılan taramada 116 lisansüstü teze, "dijital okur yazarlık" şeklinde yapılan taramada 2 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Ulaşılan 118 tezdten iki kere tez merkezinde yüklenen, erişime açık olmayan ve tıpta uzmanlık tezi olarak gerçekleştirilen 5 tez çıkarılmış ve araştırmaya 113 tez dahil edilmiştir. Lisansüstü tezler; yıllarına ve düzeylerine göre, tez yazarlarının cinsiyetine göre; tezlerin tamamlandıkları üniversite, enstitü, anabilim dalına göre, araştırma yöntemlerine göre, veri toplama araçlarına göre ve örneklemlerine göre değerlendirilmiştir.

2.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Aracı

Araştırmada yer alan lisansüstü tezler, araştırmacılar tarafından hazırlanan belirtke tablolarına göre kayıt altında alınmış ve sınıflandırılmıştır. Araştırmaya dahil edilen tezler, değerlendirme ölçütlerine göre araştırmacılar tarafından kategorilendirilmiş ve kontrol edilmiştir. Değerlendirme ölçütleri oluşturulurken alan yazındaki sistematiik derleme çalışmaları incelenmiş, benzer araştırmalarda kullanılan değerlendirme ölçütleri referans alınarak bu araştırmada kullanılan ölçütlere karar verilmiştir. Değerlendirme ölçütlerinin araştırmanın amacına yönelik uygunluğu hakkında iki uzmandan görüş alınmış ve veri analizi tamamlanmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması

Ulusal Tez Merkezi'nde yer alan lisansüstü tezler, araştırmacılar tarafından hiçbir müdahalede bulunulmadan saklanmış ve kaydedilmiştir. Belirlenen anahtar kelimelerle, araştırmada yer alan farklı bir araştırmacı tarafından tarama yapılmış ve aynı sonuçlara ulaşıldığı teyit edilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Doküman incelemesi sürecinde; dokümanlara ulaşma, özgünlüğü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma şeklinde beş basamak gerçekleştirilmektedir (Forster, 1995'den akt. Yıldırım & şimşek, 2013, s. 223). Bu aşamalara uygun olarak bu araştırmada tezlere araştırmacılar tarafından bizzat ulaşılmıştır. Özgünlüğü kontrol edilmiş, konuya uygun olup olmadığı incelenmiş ve dokümanlar analize hazırlanmıştır. Doküman incelemesi sonucunda elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuş ve raporlanmıştır.

2.6. Geçerlik ve güvenirlilik

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliliğini artırmaya yönelik alan uzmanlarından görüş alınmıştır. İlk olarak araştırmada ele alınan tezlerin analizinde kullanılan değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesinde araştırmada yer almayan 2 ölçme değerlendirme uzmanının görüşüne başvurulmuş ve değerlendirme ölçütlerinde düzenleme yapılarak veri analizine başlanmıştır. Veri analizi sürecinde her iki araştırmacı tezlerin yüzde 20'sini birbirinden bağımsız analiz etmiş ve ortaya çıkan kategoriler karşılaştırılmıştır. Veri analizinde araştırmacılar arası uyum %92 olarak belirlenmiştir. Araştırmacılar arası uyum yeterli bulunduğundan, veri analizinin kalan bölümü bir araştırmacı tarafından tamamlanmış, diğer araştırmacı elde edilen verilerin doğru şekilde tablolaştırılmasını kontrol etmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amacına yönelik elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

3.1. Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Araştırmada yer alan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırmada yer alan tezlerin yıllara göre dağılımı

Yıl	Tez Sayısı
2015	1
2017	1
2018	3
2019	12
2020	7
2021	17
2022	38
2023	34
Toplam (2015-2023)	113

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmada toplam 115 tez incelenmiştir. İncelenen bu tezlerin dağılımında genellikle 2022 (39 tez) ve 2023 (34 tez) yıllarında dijital okuryazarlık tezlerinin yoğunlaştığı belirlenmiştir. Dijital okuryazarlık alanında en az tez yapılan yıllar 2015 (1 tez), 2017 (1 tez) ve 2018 (3 tez) yılları şeklinde ortaya çıkmıştır.

3.2. Tezlerin Düzeylerine Göre Dağılımı

Araştırmada yer alan tezlerin düzeylerine göre dağılımı Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırmada yer alan tezlerin düzeylerine göre dağılımı

Tez Düzeyleri	Tez Sayısı
Yüksek Lisans	104
Doktora	9
Toplam	113

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmada yer alan lisansüstü tezlerin genellikle yüksek lisans düzeyinde (%92.03) gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu durum, dijital okuryazarlık alanında doktora düzeyinde tezlerin yapılmasına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

3.3. Tezlerin Yazarlarının Cinsiyete Göre Dağılımı

Araştırmada yer alan tezlerin yazarlarının cinsiyete göre dağılımı Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Araştırmada yer alan tezlerin yazarlarının cinsiyete göre dağılımı

Tez Düzeyleri	Tez Sayısı
Kadın	63
Erkek	50
Toplam	113

Tablo 3’de görüldüğü gibi dijital okuryazarlık alanında kadınlar (%55.75), erkeklere göre (%44.25) daha fazla tez yazmıştır. Ancak kadın ve erkek tez yazarları arasında önemli niceliksel farklılığın bulunmaması, dijital okuryazarlığa ilişkin yapılan tezlerin cinsiyete göre dengeli bir dağılım sergilediğini göstermektedir.

3.4. Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Araştırmada yer alan tezlerin üniversitelere göre dağılımı Tablo 4’de yer almaktadır.

Tablo 4. Araştırmada yer alan tezlerin üniversitelere göre dağılımı

Üniversite	Tez Sayısı
Gazi Üniversitesi	7
Mersin Üniversitesi	6
Anadolu Üniversitesi	5
Atatürk Üniversitesi	4
Necmettin Erbakan Üniversitesi	4
Bahçeşehir Üniversitesi	4
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	4
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	4
Amasya Üniversitesi	4
Trakya	3
Balıkesir Üniversitesi	3
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	3
Fırat Üniversitesi	3
Kocaeli Üniversitesi	3
Marmara Üniversitesi	3
Sakarya Üniversitesi	2
Erciyes Üniversitesi	2
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	2
Dicle Üniversitesi	2
Selçuk Üniversitesi	2
İnönü Üniversitesi	2
Ankara Üniversitesi	2
Zonguldak Bülent Ecevit	2

Yıldız Teknik	2
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	2
Kırşehir Ahi Evran	2
Diğer	31
Toplam	113

Tablo 4 incelendiğinde dijital okuryazarlığa ilişkin yapılan lisansüstü tezlerin en çok tezin Gazi Üniversitesi'nde (%6.19), Mersin Üniversitesi'nde (%5.30) ve Anadolu Üniversitesi'nde (%4.42) yapıldığı belirlenmiştir. Bunun yanında Atatürk, Necmettin Erbakan, Bahçeşehir, Ondokuz Mayıs, Eskişehir Osmangazi ve Amasya gibi üniversiteler de dijital okuryazarlıkla ilgili tez üreten üniversiteler olmuştur. Tablo 4 incelendiğinde, çok çeşitli üniversitelerin dijital okuryazarlıkla çalıştığı anlaşılmaktadır. Ayrıca diğer (%27.43) başlığında dijital okuryazarlıkla ilgili birer tez çalışması bulunan üniversitelere de yer verilmiştir. Bunlar; Karabük, Muğla Sıtkı Koçman, Sakarya, Munzur, İstanbul Okan, Kapadokya, Maltepe, Karadeniz Teknik, İzmir Demokrasi, Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar, Pamukkale, Hasan Kalyoncu, Kastamonu, Hacettepe, Bolu Abant İzzet Baysal, Aydın Adnan Menderes, Bursa Uludağ, Gaziantep, Düzce, Tokat Gaziosmanpaşa, Bartın, Sakarya Uygulamalı Bilimler, Kırıkkale, Afyon Kocatepe, Niğde Ömer Halisdemir, Ankara Hacı Bayram Veli, Kütahya Dumlupınar, Yeditepe, Ağrı İbrahim Çeçen, Gebze Teknik, Hacettepe ve Karamanoğlu Mehmetbey üniversiteleridir. Buna dayalı olarak araştırmada toplam 57 üniversitede dijital okuryazarlık konulu lisansüstü tez çalışması yapıldığına ulaşılmıştır.

3.5. Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımı

Araştırmada yer alan tezlerin enstitülere göre dağılımı Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5. Araştırmada yer alan tezlerin enstitülere göre dağılımı

Enstitü	Tez Sayısı
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	55
Sosyal Bilimler Enstitüsü	23
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	17
Fen Bilimleri Enstitüsü	14
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	3
Müzik ve Güzel Sanatlar Enstitüsü	1
Toplam	113

Tablo 5'de görüldüğü gibi, dijital okuryazarlık alanında yapılan tezler genellikle eğitim bilimleri enstitüsünde (%48.67) gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında sosyal bilimler enstitüsü (%20.35) ve lisansüstü eğitim enstitüsü (%15.04) dijital okuryazarlığın en çok çalışıldığı diğer enstitüler olmuştur. Diğer taraftan fen bilimleri, sağlık bilimleri ile müzik ve görsel sanatlar enstitülerinde de dijital okuryazarlığa ilişkin tezlerin üretildiği belirlenmiştir.

3.6. Tezlerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

Araştırmada yer alan tezlerin anabilim dallarına göre dağılımı Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Araştırmada yer alan tezlerin anabilim dallarına göre dağılımı

Anabilim Dalı	Tez Sayısı
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Anabilim Dalı	21
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı	17
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı	16
Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı	15
Temel Eğitim Anabilim Dalı	10
İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı	4
Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı	3
İşletme Anabilim Dalı	3
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı	2
Gazetecilik Anabilim Dalı	2
Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı	2
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı	2
Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı	2
Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı	2
Diğer	12
Toplam	113

Tablo 6'ya göre dijital okuryazarlık alanında hazırlanan tezler genellikle Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Anabilim Dalı'nda (%18.58) tamamlanmıştır. Bunun yanında sırasıyla Eğitim Bilimleri, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi ile Temel Eğitim Anabilim Dalı dijital okuryazarlık konusunda en çok tez üreten alanlar olmuştur. Ayrıca diğer kategorisinde yer alan anabilim dalları ise birer tez çalışmasıyla dijital okuryazarlık alanına katkıda bulunmuştur. Diğer kategorisinde (%10.61) yer alan anabilim dalları; İletişim Bilimleri, Batı Dilleri ve Edebiyatı, Finans ve Bankacılık, Yönetim Bilişim Sistemleri, Strateji Bilimi, Reklamcılık, Çocuk Gelişimi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Turizm İşletmeciliği, Hemşirelik, Müzik Eğitimi ve Evde Hasta Bakım Hemşireliği anabilim dallarıdır. Buna dayalı olarak dijital okuryazarlığın çok farklı alanlarda çalışılabilen, disiplinler arası bir konu alanı olduğu anlaşılmaktadır.

3.7. Tezlerin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı

Araştırmada yer alan tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7. Araştırmada yer alan tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı

Araştırma Yöntemleri	Tez Sayısı
Nitel	81
Karma	22
Nitel	10
Toplam	113

Tablo 7’de görüldüğü gibi, tercih edilen araştırma yöntemleri nicel, nitel ve karma yöntem olarak üç kategoride ortaya çıkmıştır. Tezlerde en çok nicel (%71.68), daha sonra karma (%19.46) ve en az karma nitel yönteminin (%8.84) tercih edildiği görülmüştür. Buna göre, dijital okuryazarlık konulu tezlerin genellikle nicel araştırma yöntemleri ile tamamlandığı söylenebilir.

3.8. Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Araştırmada yer alan tezlerin veri toplama araçlarına göre dağılımı Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8. Araştırmada yer alan tezlerin veri toplama araçlarına göre dağılımı

Veri Toplama Aracı	Tez Sayısı
Ölçek	89
Görüşme Formu	26
Anket	18
Beceri Testi	5
Doküman İnceleme Formu	3
Başarı Testi	2
Gözlem Formu	2
Günlük	2
Toplam	147

Tablo 8’e göre tezlerde sıklıkla kullanılan veri toplama aracının genellikle ölçek (%60.54) olduğu belirlenmiştir. Tezlerde genellikle nicel araştırma yöntemlerinin sıklıkla kullanılmasına ilişkin kullanılan veri toplama araçlarının da paralellik gösterdiği söylenebilir. Aynı zamanda görüşme formunun tercih edilmesi, dijital okuryazarlık konusunda nitel araştırma yöntemlerinin de kullanıldığını göstermektedir. Tablo 8 incelendiğinde, kullanılan veri toplama araçlarının araştırmada incelenen tezlerden fazla olduğu gösterilmektedir. Bunun sebebi; tezlerde birden çok veri toplama aracının birlikte kullanılmasıdır. Dijital okuryazarlık konulu tezlerde en az kullanılan veri toplama araçlarının da başarı testi, gözlem formu ve günlük olduğuna ulaşılmıştır.

3.9. Tezlerin Örneklemlerine Göre Dağılımı

Araştırmada yer alan tezlerin örneklemlerine göre dağılımı Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9. Araştırmada yer alan tezlerin örneklemlerine göre dağılımı

Örneklem (alışma Grubu)	Tez Sayısı
Öğretmen	39
Öğretmen Adayı	24
Üniversite ğrencisi	16
Ortaokul ğrencisi	12
Kamu alışanı	8
Lise ğrencisi	5
Akademisyen	4
Ebeveyn	3
Ders Kitapları	2
Ders Programları	1
İlkokul ğrencisi	1
Toplam	115

Tablo 9 incelendiğinde dijital okuryazarlık alanında yapılan tezlerin örneklemelerini en çok öğretmenlerin (%33.91) ve ğretmen adaylarının (%20.86) oluşturduğu anlaşılmaktadır. Tezlerde genellikle ğretmen ve ğretmen adaylarına ölçek uygulandığı ve görüşme yapıldığı belirlenmiştir. Bunun yanında farklı düzeylerde öğrenim gören öğrenciler, dijital okuryazarlık alanındaki tezlerde sıklıkla başvurulan örneklem grubunu oluşturmaktadır. Diğer taraftan dijital okuryazarlık hakkında yapılan tezlerde en az örneklem grubunda yer verilenlerden biri dokümanlardır. Buna dayalı olarak tezlerde kullanılan doküman inceleme formlarının az kullanılmış olması ile araştırmalarda dokümanlardan faydalanılmasına ilişkin elde edilen bulguların paralellik gösterdiği belirlenmiştir.

4. SONUÇ, TARTIşMA ve ÖNERİLER

Türkiye’de dijital okuryazarlık alanında yapılan lisansüstü tezlerin sistematiik derlemesinin amaçlandığı bu çalışmada toplam 113 tez incelenmiştir. İnceleme sonucunda tezlerin çoğunluğunun 55 teze Eğitim Bilimleri Enstitüsünde (%48.67) yoğunlaştığı grlmştir. Onu 23 teze Sosyal Bilimler Enstitüsü takip etmektedir. Tezlerin anabilim dallarına göre eğilimlerine bakıldığında en çok tez, 21 teze Bilgisayar ve ğretim Teknolojileri Anabilim Dalında gerçekleşmiştir. Onu da yine Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı takip etmektedir. Dolayısıyla dijital okuryazarlık kavramının eğitim alanında büyük bir rolü olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle Bilgisayar ğretimi alanında bu konuya yer verilmesi dijital dünyanın bilgisayar ile i içe olduğunun göstergesidir.

Hızla gelişen teknoloji sonrası her kuşağın dijital alanda bulunma durumu birbirinden farklıdır. Prensky (2001) kuşakları dijital iletişim teknolojilerinden önce ve sonra olarak adlandırmaktadır. Buna göre dijital teknolojilerin içine doğan kuşaklara dijital yerli söz konusu dijital teknolojilere şahitlik eden ve bu dünyaya sonradan dahil olan kuşaklara ise dijital göçmen denmektedir (akt. şimşek İşliyen & İşliyen, 2022). Buna göre Eğitim Bilimlerinin dijital dünyaya doğan ve bu dünyada bireylerin yaşamını daha sağlıklı sürdürebilmesi için dijital okuryazarlık becerisini yeni kuşaklardan edinmesini beklemesi normaldir. Lisansüstü tezlerin örneklemlerine bakıldığında en çok çalışma öğretmenler (%33.91) ve ğretmen adayları ile (%20.86) yapıldığı görülmektedir. Burada Eğitim Bilimlerinde yapılan çalışmaların fazla olması ve örneklem olarak ğretmen ile ğretmen adaylarını seçmelerinin doğal

olduğu görülmektedir. Eğitim ortamlarımız çağımızın yaşadığı hızlı teknolojik değişimden etkilenmektedir. Bu değişim eğitimcileri ayak uydurmaya yönlendirmektedir. Özellikle değişime uyumun sağlanmasında öğretmenin rolü büyüktür. Öğretmenler değişim ve gelişimleri takip etmeli öğrencileri buna göre yönlendirebilmelidir (Ocak & Karakuş, 2019). Bu araştırmada da çalışmaların genellikle öğretmen ve öğretmen adaylarıyla yapıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra dijital yerlilere de çalışmalarda çok sık yer verilmelidir. Dijital yerliler de günümüz ilkökul ve ortaokul öğrencileri olarak düşünülebilir. Ayrıca ebeveynlerle yapılan çalışmalar da oldukça azdır. Burada ebeveynler de bu kavrama dahil edilmeli, işbirliği yapılmalıdır. Bunun dışında dokümanlar da az kullanılan örneklem grubundandır. Doküman olarak eğitim ve öğretim programları, ders kitapları dijital okuryazarlık kavramı açısından daha fazla incelenmelidir. Böylece dijital yerlilere daha fazla ulaşabilmeliyiz. Aynı zamanda İletişim Bilimleri, Batı Dilleri ve Edebiyatı, Finans ve Bankacılık, Yönetim Bilişim Sistemleri, Strateji Bilimi, Reklamcılık, Çocuk Gelişimi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Turizm İşletmeciliği, Hemşirelik, Müzik Eğitimi ve Evde Hasta Bakım Hemşireliği gibi farklı bilim dallarında da bu kavramın çalışılıyor olması bize dijital okuryazarlığın hayatın her alanında gerekli olduğunu göstermektedir.

Araştırma kapsamında incelenen tezlerde lisansüstü tezlerin büyük çoğunluğu (%84.95) 2020 yılı ve sonrasında yapılmıştır. 2020 yılında dijital okuryazarlık içeren 7 tez varken 2021 yılında birden 17 teze yükselmiş 2022 yılında 38 teze ve 2023 yılında 34 teze çıkmıştır. Burada 2020 yılından sonra tezlerin artış göstermesinin nedeni olarak covid-19 pandemisinde uzaktan eğitim sürecinin etkisi ve bu kavramın hayatlarımıza git gide daha çok girmesi olarak gösterilebilir.

Lisansüstü tezlerin sayısına baktığımızda yüksek lisans düzeyinde tezlerin doktora tezlerine göre daha fazla olduğunu görmekteyiz (%92.03). Dijital okuryazarlık becerilerini geliştirmeye yönelik doktora tezlerinin daha fazla artması gerekmektedir. Burada öğretmenlerin ve öğrencilerin dijital okuryazarlık becerileri ölçülmeye çalışılırken en çok kullanılan veri toplama aracı (%60.54) ile ölçek olmuştur. Dijital okuryazarlık becerisi ile ilgili bu becerinin yapısı gereği en az başarı testi, gözlem formu ve günlük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine burada tezlerin araştırma yöntemlerinde %71.68 ile nicel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği görülmüştür. Bu alanda sahaya inilmeli eğitimin tüm kademelerinde dijital okuryazarlık becerisinin ölçümünün yanı sıra geliştirilmesine yönelik de çalışmalar yapılmalıdır.

Kısaca alan yazınında dijital okuryazarlık ile ilgili tezler genellikle Eğitim Bilimlerinde ve daha çok öğretmenlerle yapılmıştır. Eğitimin diğer paydaşları da sürece dahil edilmeli ve yetişkin eğitiminde bu konu hakkında çalışmalar yapılmalıdır. Eğitim bilimleri dışında da kavram ile ilgili çalışmalar yapılması gerekmektedir. Özellikle ekonomi, sağlık, iletişim gibi alanlarda çalışmalar yapılabilir. Ayrıca farklı araştırma desenlerinin kullanımı da yerinde olacağı düşünülmektedir. Gelecek araştırmalarda özellikle doktora düzeyinde nitelikli ve kapsamlı çalışmalar yapılması, dijital okuryazarlığın eğitim öğretim ortamlarında kullanımına ilişkin farklı örneklem gruplarından görüş alınması, dijital okuryazarlığın nitel ve karma araştırma yöntemleriyle değerlendirilmesi önerilmektedir.

Yazar Katkı Beyanı:

1. Zeynep Beyza GÜR: Araştırmanın tüm aşamalarında ve araştırmanın raporlanmasında diğer yazarla ortak çalışmıştır.

2. Serap Nur DUMAN: Araştırmanın tüm aşamalarında ve araştırmanın raporlanmasında diğer yazarla ortak çalışmıştır.

5. KAYNAKÇA

- Alkan, V. (2017). Bir sistematiik derleme alışması: ‘Öğretmenlik uygulaması’. *YILDIZ Journal of Educational Research*, 2 (1), 1-23.
- Bayrakcı, S. (2022). *Dijital okuryazarlık kavramlar, Modeller ve Ölçüm*. 1. Baskı. Çizgi Kitabevi.
- Corbel, C., & Gruba, P. (2004). *Teaching computer literacy*. National Centre for English Language Teaching and Research.
- Gilster, P. (1997). *Digital Literacy*. Wiley Computer Pub.
- Günüç, S., Odabaşı, H. F., & Kuzu, A. (2013). 21. yüzyıl öğrenci özelliklerinin öğretmen adayları tarafından tanımlanması: bir twitter uygulaması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9(4), 436-455.
- Hague, C., & Payton, S. (2010). *Digital literacy across the curriculum*. London, UK: Futurelab.
- İşliyen Şimşek, F., & İşliyen, M. (2022). Dijital Medya Okuryazarlığını Çizgi Filmler Üzerinden Okumak: Trt Çocuk Dijital Tayfa Örneği. E. Şentürk Kara ve N. S. Çetin (Ed.), *Dijital Medya Okuryazarlığı* (1. Baskı 209-247) içinde. Nobel.
- Karacam, Z. (2013). Sistematiik derleme metodolojisi: Sistematiik derleme hazırlamak için bir rehber. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 26-33.
- Korkmaz, D. (2022). *Postmodern Çağda Z Kuşağının Dijital Okuryazarlık Sorunu*. 1. Baskı. Nobel Bilimsel Yayınevi.
- Mesleki Yeterlilik Kurumu. (2015). Türkiye Yeterlilikler Çerçevesine Dair Tebliğ (2015/1.).
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2019). Türkçe Öğretim Programı. Ankara.
- Ocak, G., & Karakuş, G. (2019). Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık öz-yeterlilik becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 129-147.
- Prensky, M. (2001). Digital natives digital immigrants. *On the Horizon, MCB University Pres*, 9(5), 1-6.
- Reisoğlu, İ., & Çebi, A. (2022). Dijital Yeterlilik ve Kuramsal Çerçeveseler. A. Çebi (Ed.), *Dijital Yeterlilik: Dijital Çağda Dönüşüm Yolculuğu* (4. Baskı, 1-18) içinde. Pegem Akademi.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. Jossey-Bass.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yılmaz, K. (2021). Sosyal bilimlerde ve eğitim bilimlerinde sistematiik derleme, meta değerlendirme ve bibliyometrik analizler. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 1457-1490. <https://doi.org/10.33206/mjss.791537>